

ЗА ОРГАНІЧНИМ ЗЕМЛЕРОБСТВОМ – ПЕРСПЕКТИВА

259

На початку ХХІ століття проблеми людства, включаючи екологічну і продовольчу, набули особливого значення і опинилися в центрі уваги світової громадськості. Великий інтерес приділяється, зокрема, питанням глобального потепління, збереження довкілля і забезпечення населення Землі якісним продовольством.

Через інтенсивне ведення землеробства особливо вразливим є ґрунтовий покрив. Високі дози мінеральних добрив, численні обробки хімічними засобами захисту рослин, порушення технологій їх застосування, необґрунтована розораність угідь, інтенсивний механічний обробіток ґрунту призвели до комплексу негативних наслідків, різних видів його деградації. Перевантажена природа уже сама не може підтримувати екологічну рівновагу. Люди виживають за рахунок нещадної експлуатації природної родючості і деградація набуває загрозового характеру. Зазнало краху хибне уявлення про невичерпні можливості чорноземів. Одна із основних причин, якщо не найголовніша, це те, що наше суспільство до цього часу не усвідомило залежності свого буття від ґрунту, необхідності прикладання повсякденних зусиль до його охорони. Збереження родючості, як багатого, але вичерпного і ресурсу якій важко поновлюється, не стало пріоритетним напрямком господарювання у нашій державі. Нині всім зрозуміло, що інтенсивність використання земельних, водних і лісових ресурсів має межу, яку переступати недоцільно і навіть небезпечно. Тому в сучасній стратегії землеробства потрібні кардинальні зміни. Одним із шляхів якого є альтернативне землеробство. Його ще називають біологічним, органіко-біологічним, біодинамічним, екологічним або органічним.

У різних країнах існують деякі термінологічні відмінності при визначенні поняття органічного землеробства, які часто призводять до виникнення непорозумінь. Наприклад, термін „органічне землеробство” офіційно прийнятий в англійських країнах Європейського Союзу (ЄС). Еквівалентним терміном у Франції, Італії, Португалії є „біологічне землеробство”, а в Данії, Німеччині та іспаномовних країнах – „екологічне землеробство”.

На думку вчених альтернативне землеробство – це не система, а концепція, новий до нього підхід, група методів, етика ставлення до землі. Насамперед у повному або частковому відмовленні від синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту і кормових добавок. Комплекс агротехнічних заходів ґрунтується на суворому дотриманні сівозмін, введенні до їх складу бобових культур,

збереженню рослинних решток, застосуванні гною, компостів, сидератів, захисту рослин біологічними методами, ґрунтозахисного обробітку ґрунту. Метою альтернативного землеробства є одержання продукції, що не містить залишків хімікатів, збереження ґрунтової родючості, охорона навколишнього середовища, а в кінцевому рахунку – здоров'я людей.

Поняття „альтернативне землеробство” включає декілька систем, причому не завжди можна провести чітку межу між ними, але кожна із них означає розвиток рослинництва в напрямі покращення екологічного стану полів, забезпечення культурних рослин переважно органічними і біологічними джерелами харчування на фоні мінімалізації виробничих (енергетичних) затрат на вирощування.

Так, біодинамічна система, основоположником і популізатором якої є німецький вчений Е. Пфайффер, вважається найдавнішою. Вже в 30-і роки минулого століття її застосовували окремі фермери Австрії, інших країн Західної Європи та Південної Америки. Полягає вона в тому, що землеробство проводиться з урахуванням не тільки природних (земних), але й космічних ритмів, оскільки все живе – це збалансоване ціле, що перебуває у взаємозв'язку з космосом. На практиці воно здійснюється так: обробіток ґрунту, сівба, догляд за посівами проводять у сприятливі, залежно від розміщення небесних тіл, періоди. Дозволено використовувати спеціальні біодинамічні препарати: „гумусні” (з рогів тварин і гною; з рогів тварин і кварцу), „компостні” – з гною та різних рослин: кропива, деревій, хвощ, полин гіркий, ромашка, кульбаба. Відвари та настої цих рослин застосовують в боротьбі з попелицями, грибними хворобами (борошниста роса тощо).

Процес інтеграції України у світове економічне співтовариство повинен будуватися на спеціалізації української економіки з виявленням і нарощуванням унікальних конкурентних переваг. Зокрема, інтеграція агропромислового комплексу у світову економіку потребує дотримання чинних у світі вимог екологічної безпеки, зменшення ресурсоемності сільськогосподарської продукції та підвищення на цій основі її конкурентоспроможності. Саме тому екологічна спрямованість аграрного виробництва, подолання наслідків хіміко - техногенного шляху інтенсифікації сільського господарства України – один із найважливіших напрямів його розвитку в умовах сьогодення. Екологічне сільське господарство означає детально визначену систему господарювання, здійснення якої регулюється законодавством. В Європейському Союзі це Постанова №2092/91 про екологічне сільське господарство і маркування його продукції та продуктів харчування, з наступними змінами [1].

Характерними ознаками цієї системи є:

- радикальне обмеження сільськогосподарських хімічних засобів у виробництві та харчових хімічних засобів при переробці;
- визначення дозволених засобів і способів виробництва (критерії виробництва, тобто стандарти);
- вимога контролю за виробниками і постачальниками на предмет відповідності критеріям екологічного сільськогосподарського виробництва;
- умови й вимоги щодо маркування ринкових продуктів, які пропонуються до продажу, як екологічних (або біологічних чи органічних – все це синоніми).

Біологічну систему землеробства застосовують в основному у Франції, Австрії, Нідерландах. Тут можна використовувати лише компостовані органічні добрива, які пройшли фазу аеробної ферментації. Важлива опора біологічного землеробства – сівозмінна і застосування сидератів. Дозволено використовувати окремі нетоксичні препарати – ефірні олії, порошки водоростей, ряду біодинамічних речовин (настій з кропиви, відвар хвощу або полину гіркого).

У Швеції і Швейцарії прийнята органо-біологічна система. Це найбільш молодий напрям альтернативного землеробства. В її основі – прагнення до створення „живого і здорового ґрунту” за рахунок підтримки й активізації її мікрофлори.

У США дана система ґрунтується на повній відмові від засобів хімізації. Європейський різновид органічної системи дозволяє використовувати компости, кісткове борошно, „сирі” породи (доломіт, глауконітовий пісок, крейду, вапно, польовий шпат).

У країнах західної Європи ведеться значна робота з вирощування екологічно чистої продукції та просування її на ринок, що закономірно у зв'язку з зростаючим попитом на цю продукцію. Водночас в Україні, на відміну від докорінно змінених сільськогосподарських ландшафтів більшості країн Європи, залишилося ще чимало природних куточків у межах сільськогосподарських угідь, які характеризуються високою природоохоронною цінністю, зокрема з позицій збереження біорізноманіття. Україна за своїм природно-кліматичним і ресурсним потенціалом має можливість зайняти одне з провідних місць серед виробників сільськогосподарської органічної продукції та її реалізації шляхом експорту, а також для постачання на внутрішній ринок [2].

Тому вже нині, на нашу думку, потрібно впроваджувати екологічні стандарти в сільськогосподарську практику, передусім у тих районах, де вже створені або створюватимуться природоохоронні

території. Особливо це актуально для національних природних парків України, де господарські зони займають площу 50–60 % усієї території парку. Тому перехід до екологічного сільського господарства, виробничі стандарти якого окреслені в Законі України "Про природно-заповідний фонд України", можна розглядати як один із шляхів забезпечення надійнішої та сталої охорони природних комплексів у господарській зоні [3].

На жаль, перехід до органічного землеробства в Україні здійснюється дуже повільно, що зумовлено відповідними причинами. Серед них: відсутність законодавчого визнання органічного сільського господарства, невідпрацьована система реєстрації підприємств, що займаються органічним землеробством, переважна орієнтація на експорт при виробництві певних видів продовольства, недостатня обґрунтованість стандартів органічної продукції, необов'язковість її маркування, відсутність державної підтримки розвитку органічного сільського господарства [3].

Доцільність впровадження екологічного сільськогосподарського виробництва в Україні ґрунтується на необхідності:

- відтворення родючості ґрунтів і збереження навколишнього природного середовища;
- розвитку сільських територій та підвищення рівня життя сільського населення;
- підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва;
- забезпечення споживчого ринку здоровою високоякісною продукцією;
- зміцнення експортного потенціалу держави;
- поліпшення іміджу України як виробника й експортера високоякісної здорової органічної продукції;
- забезпечення продовольчої безпеки в Україні;
- поліпшення загального добробуту громадян держави.

Перехід до екологічного сільського господарства вкрай необхідний Україні. Це сприятиме розвитку виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, оздоровленню нації, а також дасть можливість Україні зайняти достойну нішу у виробництві та реалізації екологічно чистої продукції на ринках Європи й світу.

Література

1. Россоха В.В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання / В.В. Россоха // Економіка АПК. – 2010. – №4. – С. 48-53.

2. Кисіль В.І. Біологічне землеробство в Україні: проблеми і перспективи / В.І. Кисіль. – Харків: Штрих, 2000. – 161 с.
3. Скальський В.В. Органічне землеробство: проблеми та перспектива / В.В. Скальський // Економіка АПК. – 2009. – №3. – С.109.
4. Проект Закону України «Про органічне виробництво» [Електронний ресурс] режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>